

N:o 10.

Ank. till Riksd. kansli den 11 mars 1899, kl. 3 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till förbättrad vård åt sådana sinnesslöa, hvilka icke intagas i asyler, uppfostringsanstalter och arbetshem.

Uti en inom Andra Kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, n:o 16, har herr *J. G. Hazén* hemställt,

»att Riksdagen behagade besluta underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag rörande åtgärder till förbättrad vård åt sådana sinnesslöa, hvilka stå utanför den samfundshjelp, som lemnas genom asyler, uppfostringsanstalter och arbetshem».

Till stöd för nämnda hemställan anför motionären hufvudsakligen följande:

Vid sistlidne riksdag frambar han motion, åsyftande skrifvelse till Kongl. Maj:t angående statsbidrag till förbättrad vård åt sådana ekonomiskt vanlottade *sinnessjuka* och *idioter*, för hvilka ej erhålles statshjelp. I statsutskottets utlåtande n:o 9 å sidorna 186 och 187 anfördes från berörda motion en del statistiska redogörelser, och gjordes dervid väsentligen följande uttalande: »Att emellertid, såsom herr Hazén förordat, med statsmedel bidraga till de sinnessjukas vård i hemmen synes utskottet betänkligt, när man härigenom i fattigvårdshänseende komme att beträda en förut okänd väg. — — — Den väg, staten synes böra följa för afhjelpande af de brister, som må förefinnas med afseende å sinnessjukas vård, är deremot enligt utskottets mening att genom anordnande af, såvidt nödig sparsamhet medgifver, erforderligt antal hospital och asyler bereda dem, som deraf äro i behof, tillfälle att å sådan anstalt erhålla vård.» På grundval af denna motivering hemstälde utskottet,

att ifrågavarande motion icke måtte bifallas, hvilket ock blef Riksdagens beslut. Af det anförda framginge, att förenämnda motion, n:o 53 år 1898, hvilken omfattade både sinnessjuka och idioter, blef af statsutskottet och Riksdagen besvarad egentligen endast med afseende på de sinnessjuka, hvaremot med afseende på idioterna eller der afhandlade sinnesslöa ej lemnades något direkt svar.

Genom Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse den 28 maj 1897 angående anslag af allmänna medel åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och åt arbetshem för sinnesslöa vore en hjälpande hand utsträckt åt många sinnesslöa barn, både icke fallandesjuka och fallandesjuka; men för densamma voro tillbakasatta alla sinnesslöa, hvilka dels ledo af sinnessjukdom eller af smittosam sjukdom, dels ansågos olämpliga för samlifvet i uppfostringsanstalten och för deltagandet i arbetet derstädes, dels icke befunnos bildbara.

I yttersta nödfall skulle väl för en ringa del af de sistnämnda kunna beredas plats å asyler. Men för öfrigt nödgades hela den återstående skaran stå utanför åtminstone den statshjelp, som annars under olika former komme hvarje annat barn till del. Bland dessa voro nog en del så högst vanlottade, att den enda hjälp, man kunde lemna dem, vore nödig vård, men det funnes ock flera, som åtminstone i någon mån kunde utbildas, och detta ehuru de till fattningsförmåga ej kunde fullt motsvara de kraf, som enligt nuvarande bestämmelser måste göras gällande från motsvarande anstalter.

Räknades de såsom fattiga, blefvo de naturligtvis mer eller mindre kommunens tillhörighet, men i motsatt fall komme de med hela sin tyngd på föräldrahemmet. Der skulle de vårdas, der skulle särskilda åtgärder vidtagas till den utbildning, som befunnes möjlig. På välbärgadt område saknade nöden härvid åtminstone de ekonomiska trångmålens bitterhet, men bland de fattige och kanske ännu mer bland de mindre bemedlade kunde svårigheterna stundom blifva rent af förkrossande.

En grundlig utredning med afseende på här åsyftade sinnesslöa skulle helt visst ådagalägga:

dels att hjälp vore af nöden, och detta i annan form än det nakna lagbudet »de sjuka skola omsorgsfullt vårdas och med mildhet efter menniskokärlekens fordringar behandlas»;

dels att många af dessa sinnesslöa vore i den belägenhet, att de behöfde asylvård för att komma i åtnjutande af en mera menskelig tillvaro;

dels ock att många af dem kunde vårdas i goda enskilda hem

— ja, äfven i deras föräldrahem — samt der i någon mån hyfsas och utbildas, ehuru de inför uppfostringsanstalterna ej ansågos bildbara.

Genom sådan utredning skulle det ock blifva uppenbart:

dels att många kommuner voro så hårdt trängda genom olika kraf, att man för ifrågavarande ändamål på dem ej kunde lägga allt för tung börda;

dels ock att många i denna del hemsökta, mindre bemedlade hem, hvilka egentligen stodo utanför fattigvård och måhända äfven utanför mera kraftig filantropi, väl behöfde mera deltagande samfundshjelp.

Vid sådan utredning torde ock framgå såsom både rättvist och följdriktigt, att äfven staten här på hjälpande och uppmuntrande sätt trädde emellan.

Om antalet sinnesslöa inom riket under år 1896 meddelas i medicinalstyrelsens berättelse för nämnda år den uppgiften, att de utgjort 7,028, af hvilka 5,793 vårdats i enskilda hus, 312 i enskilda anstalter, 688 i fattighus, 16 å länslasarett och 218 å hospital eller asyl. Antalet kan dock med visshet antagas vara vida större, ty för presterskapet, som i första hand har att insamla och till vederbörande provinsialläkare årligen lemna uppgifter om antalet idioter, torde det vara ytterst svårt, för att ej säga omöjligt, att erhålla noggranna och fullständiga uppgifter.

Af dessa 7,028 sinnesslöa äro emellertid vissa grupper uteslutna från åtnjutande af det statsunderstöd, som kan komma andra till del. I kongl. kungörelsen den 28 maj 1897 angående anslag af allmänna medel åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och åt arbetshem för sinnesslöa är nemligen såsom vilkor för åtnjutande af omförmälda understöd stadgadt:

att i anstalten ej får intagas sinnesslö, som lider af sinnessjukdom eller smittosam sjukdom, eller som af anstaltens läkare eller inspektor förklaras vara olämplig för samlifvet i anstalten eller deltagandet i arbetet derstädes;

att i anstalt, der till vård mottagas äfven obildbara sinnesslöa, dessa ej få inräknas bland dem, för hvilka statsunderstöd sökes;

att, så snart barn befunnits obildbart eller oförmöget till vidare utveckling, det skall skiljas från anstalten.

Huru många de sinnesslöa äro, som kunna anses berättigade att blifva intagna å uppfostringsanstalter och arbetshem, och huru många de äro, för hvilka asylvård vore behöffig, derom lemna statistiken ej någon upplysning. Men att hvardera gruppen omfattar ett mycket

stort antal, samt att krafven på hjälp från statens sida ej i längden låta sig afvisas, inses lätt, äfven om man blott utgår från de siffror, som ofvan angifvits.

Endast i enstaka fall står för vissa af ifrågavarande sinnesslöa vägen öppen att blifva intagna på asyler för sinnessjuka. Kongl. Maj:ts stadga angående sinnessjuka af den 2 november 1883 kap. 3 § 24 mom. c innehåller nämligen följande föreskrift: »Derest utrymmet medgifver, må vid asyl jemväl intagas och vårdas sådana från barndomen sinnesslöa (idioter), för hvilka såsom våldsamme eller opålitlige icke kan i hemmet beredas ändamålsenlig vård.» Antalet af sådana å asyler vårdade sinnesslöa utgjorde också under år 1896 ej mer än 218.

Hvad åter angår den stora mängden af öfriga, obildbara sinnesslöa, är det uppenbart, att asyler för sinnessjuka ej äro för dem lämpliga vårdanstalter. Men äfven om så vore förhållandet, lägger bristande utrymme öfverstigliga hinder i vägen. Trots allt hvad från statens sida under senare åren blifvit gjordt för uppförande af hospital och asyler, visar sig af redogörelsen för år 1896, att af det uppgifna antalet sinnessjuka eller 8,725 ej flere än 3,179, således vida mindre än hälften, blifvit vårdade å hospital eller asyler. Och då det är bekant, att de tillfrisknade eller förbättrade utgöra endast 25, högst 30, procent af antalet å hospital intagne patienter, synes häraf, att staten har en stor och oafvislig uppgift med afseende å anordnande af asyler, hvarigenom det dubbla ändamålet skulle kunna vinnas: att lämpliga vårdanstalter beredas för obotliga sinnessjuka och att genom dessas förflyttning från hospital till asyler möjlighet beredes att å hospitalen intaga de sinnessjuka, som genom lämplig behandling kort efter sjukdomens utbrott troligen skulle kunna återställas, men hvilka nu måste åtnöjas med en vård, som tyvärr i följd af omständigheterna ej kan sträcka sig längre än till ett öfvervakande, att de ej må skada sig eller andra. Om staten sålunda i första hand måste söka tillgodose det trängande behovet af nya asyler för sinnessjuka, der tills vidare åtminstone med sinnessjukdom behäftade sinnesslöa kunde vinna inträde, är det icke antagligt, att staten under den närmaste framtiden derjemte skulle kunna tillmötesgå krafven på uppförande af asyler för sinnesslöa.

Men om också staten ej för närvarande anser sig kunna taga saken om hand medelst uppförande af särskilda vårdanstalter för obildbara sinnesslöa, bör den dock i nämnda afseende söka *medverka*, så att ifrågavarande högst vanlottade samhällsmedlemmar måtte mera allmänt än hittills komma i åtnjutande af en vård, som är lämpad efter deras olyckliga belägenhet.

Att en sådan medverkan kan anses vara en statens pligt, framhålla

de af Kongl. Maj:t med anledning af Riksdagens skrifvelse den 20 maj 1892 utsedde komiterade, hvilka erhöilo uppdrag att utreda, i hvad mån och under hvilka vilkor ökadt statsunderstöd åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn kunde böra anvisas. Uti sitt i mars 1894 afgifna betänkande yttra nemligen desse komiterade:

»Hvad slutligen angår de obildbara andesvaga, hvilka mer eller mindre närma sig de sinnessjukes gräns, är dessas behof af omvårdnad tydligen lika stort som eller ännu större än de bildbara andesvagas kraf på undervisning och uppfostran. Om än det lärer kunna ifrågasättas, huruvida ej i en framtid staten bör öfvertaga anordnandet och underhållet af erforderligt antal vårdanstalter eller s. k. asyler för dessa obildbara andesvaga, eller åtminstone i väsentlig mån deltaga i kostnaderna därför, hafva komiterade dock, under förutsättning, att staten åtager sig så dryga kostnader för de bildbara andesvagas undervisning och uppfostran, som komiterade ansett sig böra föreslå, trott sig icke kunna ifrågasätta, att staten för närvarande skulle åtaga sig äfven denna ökade börda. Närmast måste det ligga i vederbörande kommuners och fattigvårdssamhällets intresse, att sådana anstalter komma till stånd; men då freqvensen af de obildbara andesvaga i olika kommuner är mycket vexlande, synas de kostnader, som för anstalternas anordnande och underhåll blifva nödvändiga, komma att drabba jemnare och lindrigare, ju större antal kommuner förena sig om en dylik anstalt. Enligt komiterades åsigt böra därför helst flera landstingsområden jemte städer, som ej i landsting deltaga, sammansluta sig till distrikt, hvilkas omfång synes kunna lämpligen sammanfalla med de nuvarande döfstumskoldistrikten, för bestridande af kostnaderna för anläggande och underhåll af sådana asyler. För att medverka till uppkomsten af dylika asyler torde dock staten redan nu böra lemna bidrag till anläggningskostnaderna, och hafva komiterade ansett, att detta statens bidrag skäligen kunde bestämmas till halfva anläggningskostnaden.»

I sitt yttrande öfver denna del af komiterades utlåtande uttalade medicinalstyrelsen, i likhet med hvad komiterade äfven tänkt sig, att med denna angelägenhet tills vidare kunde anstå, då för närvarande icke ens finnes tillräckligt antal platser å asylerna för sinnessjuke, hvilka dock vore mera i behof af asylvård än den stora mängden andesvaga. Medicinalstyrelsen påpekade vidare, att svårskötta andesvaga redan nu intoges å asylerna för sinnessjuke, men framhåller dock i sammanhang härmed, att det i en framtid torde blifva lämpligast, att icke bildbara andesvaga vårdades å särskilda asyler och således icke vidare mottoges å anstalter för sinnessjuke.

Och vederbörande departementschef anförde i statsverkspropositionen till 1897 års Riksdag rörande denna grupp af sinnesslöa: »Ehuru det visserligen vore i hög grad önskvärdt att redan nu kunna bereda de obildbara andesvaga en vård, hvaraf de i de flesta fall äro i stort behof, men som de nu måste sakna, torde dock särskildt på de af medicinalstyrelsen anförda skäl lämpligast vara att icke för närvarande betunga staten med dryga utgifter härfor, utan tills vidare låta sig nöja med hvad genom kommunernas och enskilda personers åtgärder kan i sådant afseende åstadkommas.»

Riksdagen gjorde emellertid vid detta tillfälle ej något uttalande med afseende på asylor för obildbara.

Af det anförda framgår, att de, som haft att uttala sig i frågan, visserligen i princip erkänt det berättigade och behöfliga med afseende på ifrågasatt statsunderstöd, men ansett sig tills vidare böra undanskjuta frågan, emedan andra kraf förelågo, som man hade svårare för att afvisa. Fastän det må medgifvas, att uppförandet på statens bekostnad af nya asylor för sinnessjuka är ett ännu mer trängande behof än asylor för sinnesslöa, anser utskottet likväl, särskildt med hänsyn till statskassans nuvarande ställning, att staten icke bör undandraga sig att komma de landsting eller enskilda till hjälp, hvilka kunna vara villiga att med betydliga uppoffringar uppföra och anordna vårdanstalter för obildbara sinnesslöa. Och det understöd, som staten för ifrågavarande ändamål borde anvisa, torde, i enlighet med ofvannämnde komiterades hemställan, lämpligen kunna föreslås till halfva anläggningskostnaden. Beträffande storleken af dylika anstalter, uttalas af sakkunnige den åsigten, att mycket stora anstalter, afsedda för ett sjukantal, jemförligt med asylernas för sinnessjuka, ej för denna kategori af sinnesslöa torde vara lämpliga, utan att mindre anstalter (helst åkerbrukskolonier) böra åstadkommas.

Genom uppförande af särskilda asylor för ifrågavarande sinnesslöa skulle äfven den fördelen vinnas, att från uppfostringsanstalterna kunde helt och hållet afsöndras de barn, som befunnits obildbara. På denna angelägenhet har ock styrelsen för Stockholms läns idiotanstalt fäst uppmärksamhet, då den i sin berättelse för år 1896 yttrar:

»Då anstalten, såsom afsedd till uppfostringsanstalt, är ordnad för detta syfte, har styrelsen under de senare åren sökt att så småningom få utbytta de asylbarn, som förut intagits, mot verkligt bildbara; men

detta har dock ännu ej lyckats, utan å anstalten finnas ej mindre än 4 barn, hvilka egentligen böra vårdas å asyl och naturligtvis verka hindrande på de öfrigas utveckling, då de upptaga en ej obetydlig tid för tillsyn och vård. Det ser nästan ut, som det inom länet funnes öfvervägande asylbarn, åtminstone att döma af ansökningarna, eller också behållas de mer utvecklade barnen i hemmen, der de åstadkomma mindre besvär än de lägst stående.»

Äfven om ofvan nämnda vårdanstalter genom statens, landstings, kommuners och enskildas förenade bemödanden komme till stånd, torde dock, såsom motionären jemväl framhållit, bördorna för enskilda och kommuner blifva alltför betungande och i följd deraf många sinnesslöa uteslutna från asylvård, såvida ej staten i sin mån åtog sig att deltaga i kostnaden för deras vård, som å anstalterna blefve intagna. Statshjelp i denna form synes också utskottet vara i hög grad önskvärd. Deremot kan på goda grunder bestridas den af motionären uttalade meningen, att sådan hjelp äfven direkt borde lemnas åt vissa mindre bemedlade familjer, som vore villiga och kunde anses lämpliga att vårda ifrågakvarande sinnesslöa. Ty utom det af statsutskottet vid 1898 års riksdag anförda skälet mot sådan åtgärd, att man härigenom i fattigvårdshänseende komme att beträda en förut okänd väg, skulle det väl i de flesta fall blifva ganska svårt att kontrollera, huruvida den lemnade hjälpen verkligen i åsyftad grad komme de vanlottade barnen till godo. Och dessutom tala äfven andra skäl emot sinnesslösas vårdande i hemmen, hvaribland följande, som återfinnas i ett yttrande af en framstående läkare, torde förtjäna afseende:

»Idioters vårdande bland familjens öfriga medlemmar, således bland normala barn, är icke utan fara för dessa senare, på hvilkas uppfostran sällskap med vissa idioter kan verka missledande (obs.! i synnerhet faran af sexuella oarter, onani o. s. v., som kunna inläras från idioter; en sänkning af den andliga nivån kan också frambringas genom beständigt sällskapande med idioter *under utvecklingsperiodens tidigare skeden*).»

Bäst synes det utskottet att ändamålet med statsunderstödet skulle kunna vinnas, om genom de anvisade medlen lindring kunde beredas dem, som skola bekosta barnens vård å de ifrågasatta asylerna. Utan sådan statens mellankomst torde många kommuner, särskildt de fattigare och sådana, inom hvilka finnes ett större antal ej bildbara sinnesslöa, knappt befinnas villiga, ej heller hafva förmåga att åtaga sig den ökade fattigvårdstunga, som blefve dem pålagd, utan skulle nödgas låta de hjälplösa idioterna vara hänvisade till den ytterst otillfredsstäl-

lande vård, som åt dem kunde lemnas antingen i fattighus eller i hem, som från fattigvården kunde erhålla ett litet bidrag.

Ej minst framträder behovet af statsunderstöd i fråga om mindre bemedlade, hvilkas arbetsförtjenst, oaktadt omtanke och sparsamhet, nått och jemnt räcker till för familjens försörjning. Om, för att ur verkligheten anföra ett enda exempel bland många, en jemförelsevis välbergad hemmansegare, hvilken bland sina 6 barn har 2 abnorma, som vårdas å anstalt, och 2 idioter i hemmet, som måste skötas af en inkom för dem anstald tjenarinna, i följd af de dryga kostnaderna för de fyra vanlottade barnens vård är på väg att öfvergå till de obemedlades klass, huru är det väl tänkbart, att de mindre bemedlade för ett barns vård å en anstalt skulle kunna offra en summa, som utgör en högst betydlig del af deras genom strängt arbete förvärfvade årsinkomst?

Då utskottet sålunda ej anser sig kunna biträda motionärens yrkande med afseende på direkt understöd åt dehem, inom hvilka sinnesslöa vårdas, men deremot i öfrigt finner motionärens hemställan vara högst behjertansvärd, emedan antalet af sådana sinnesslöa, som enligt nu gällande bestämmelser äro utestängda från möjlighet att erhålla en för dem lämplig vård, är mycket stort, och då det för utskottet synes vara oantagligt, att sådan vård i önskvärd utsträckning skulle komma dem till del, såvida ej kommuners och enskildas sträfvanden i denna riktning erhöle verksamt understöd från statens sida, får utskottet hemställa,

att Andra Kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, det täcktes Kongl. Maj:t låta verkställa utredning samt för Riksdagen framlägga förslag rörande åtgärder för att genom statens medverkan bereda vård åt sådana sinnesslöa, hvilka enligt nu gällande bestämmelser icke kunna vinna inträde på de anstalter för sinnesslöa, som för närvarande finnas upprättade.

Stockholm den 10 mars 1899.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.